

Avalent>Raha/Rahalised nõuded>Maksejõuetus/pankrot Maksejõuetus/pankrot

Saksamaa

Sissejuhatus

Saksamaal reguleerib pankrotti ja pankrotimenetlust pankrotiseadus (*Insolvenzordnung*, edaspidi ka „InsO“), mis jõustus 1. jaanuaril 1999. Pankrotiseadus erineb teistest menetlusnormidest selle poolest, et sisaldab lisaks menetluslikele sätetele ka materiaaõiguslikke sätteid. Näiteks on pankrotimenetluse algatamise tagajärgi kindlaksmääravad sätted materiaaõiguse sätted (InsO §-d 80–147).

Pankrotimenetluse peamine eesmärk on võlgniku võlausaldajate nõuete kollektiivne rahuldamine, mille käigus võlgniku vara realiseeritakse ja saadud tulu jagatakse või kehtestatakse pankrotikavaga teistsugune kord, mille eesmärk on eelkõige ettevõtja säilitamine (InsO § 1 esimene lause). „Nõuete kollektiivne rahuldamine“ (*Gemeinschaftliche Befriedigung*) tähendab, et võlausaldajate nõuded rahuldatakse põhimõtteliselt proportsionaalselt nende nõuete suurusega. Peale selle on pankrotimenetluse eesmärk anda ausatele võlgnikele võimalus vabaneda täitmata jäänud kohustustest (InsO § 1 teine lause).

Saksamaa pankrotimenetluse aluspõhimõte on peale võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõtte võlausaldajate autonoomia põhimõte (*Gläubigerautonomie*). Võlausaldajatel on menetluse kujundamisel ulatuslikud õigused, eelkõige seoses võlgniku vara realiseerimise viisiga. Võlausaldajad otsustavad ka millist liiki pankrotimenetlust kasutada, sest lisaks standardmenetlusele on seadusega ette nähtud võimalus, et eraldamisõigusega nõuetega võlausaldajad ja pankrotivõlausaldajad võivad iseseisvalt koostada pankrotiseaduse sätetest kõrvale kalduva pankrotikava, et määrata kindlaks pankrotivara realiseerimine, tulu jagamine asjaomastele osapooltele, pankrotimenetluse kulg ja võlgniku vastutus pärast pankrotimenetluse lõpetamist. Pankrotikava on eriti tähtis äriühingu saneerimise korral, kuigi see võib olla ka äriühingu likvideerimise raamistikuks.

Pankrotimenetlust reguleerivat Saksa õigust iseloomustab ka ühtsuse põhimõte. See tähendab, et saneerimise ja likvideerimise seadus (*Gesetz für Sanierung und Liquidation*) ei näe ette erinevaid menetlusi. Nii likvideerimiseks kui ka saneerimiseks saab kohaldada standardmenetlust või pankrotikaval põhinevat menetlust.

Ettevõtte saneerimise puhul tuleb võtta ka ettevõtete finantsstabiilsuse tagamise ja restruktureerimise raamistikku käsitlevat seadust (*Gesetz über den Stabilisierungs- und Restrukturierungsrahmen für Unternehmen*, tuntud ka kui *Unternehmensstabilisierungs- und -restrukturierungsgesetz*, StaRUG), mis jõustus 1. jaanuaril 2021. StaRUGis on ette nähtud mitmesugused vahendid, mille eesmärk on võimaldada raskustes olevail ettevõtjal, kes ei ole veel maksejõuetu ega liiga suure võlakooormuse all, end restruktureerimiskava abil ja ilma pankrotiseadusekohase pankrotimenetluseteta saneerida; selle kava peab olema heaks kiitnud enamik võlausaldajatest. Alates 17. juulist 2022 saab StaRUGi-kohaseid menetlusi taotluse korral teostada ka avalikult, st teave menetluse, kohtutoimingute koha ja aja kohta ning kohtulahendid avaldatakse restruktureerimisportaalis vastavalt nimetatud seaduse §-dele 84–86. Seega vastavad need menetlused ka maksejõuetusmenetluse tingimustele Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. mai 2015. aasta määruse (EL) 2015/848 (maksejõuetusmenetluse kohta) (ELi maksejõuetusmäärus) artikli 1 lõike 1 tähenduses.

1 Kelle vastu võib algatada maksejõuetusmenetluse?

Pankrotimenetluse võib algatada iga juriidilise või füüsilise isiku vara suhtes, isegi kui see isik ei tegele majandustegevusega ega ole füüsilisest isikust ettevõtja. (Füüsilist isikut, kes ei tegele majandustegevusega, nimetatakse tarbijaks.) Pankrotimenetluse võib algatada ka juriidilise isiku staatusetu ühingu (nt täisühingu (*offene Handelsgesellschaft*) või usaldusühingu (*Kommanditgesellschaft*) vara suhtes või eriotstarbelise vara suhtes, näiteks surnud isiku pärandvara suhtes. Avalik-õiguslike juriidiliste isikute suhtes kohaldatakse InsO §-s 12 sätestatud erinormi, mille kohaselt ei saa pankrotimenetlust algatada föderaalvalitsuse ega liidumaa vara suhtes (InsO § 12 lg 1 p 1).

2 Millised on maksejõuetusmenetluse algatamise tingimused?

Pankrotimenetlust algatatakse üksnes avalduse alusel, mitte mõne avalik-õigusliku asutuse omal algatusel. Avalduse võib esitada võlgnik või võlausaldaja. Kohtu ja võlgniku kaitsmiseks ennatlikult või lihtsalt kahju tekitamise eesmärgil esitatud avalduste eest peab avalduse esitanud võlausaldaja usutavalt tõendama, et võlgnik on maksejõuetu ning et võlausaldajal on tõepoolest võlgniku vastu nõue.

Kui piiratud vastutusega äriühing on maksejõuetu, peavad avalduse esitama tema juhtorganid; vastasel juhul ootab neid karistus. Selle nõude rikkumisel võivad võlausaldajad nõuda kahju hüvitamist. Kui raskustesse sattunud võlgnik tegutseb tahtlikult õigusvastaselt, võib teda teatavatel asjaoludel võtta kriminaalvastutusele (kriminaalseadustiku (*Strafgesetzbuch*) § 283 jj).

Pankrotimenetluse algatamise aluseks on üldiselt maksejõuetus. Võlgnik on maksejõuetu, kui ta ei suuda täita tähtjaks oma maksekohustusi. Üldjuhul eeldatakse maksejõuetust siis, kui võlgnik on peatanud maksete tegemise (InsO § 17 lg 2). Kui võlgnik on juriidiline isik või piiratud vastutusega ühing, mille ükski osanik ei ole piiramatult vastutusega füüsiline isik, võib menetluse algatada ka ülemäärase võlgnevuse tõttu. Ülemäärase võlgnevusega võlgnikuga on tegemist siis, kui tema vara ei kata enam olemasolevaid kohustusi, välja arvatud juhul, kui ettevõtte tegevuse jätkamine järgneva 12 kuu jooksul on asjaolusid arvesse võttes väga tõenäoline (InsO § 19 lg 2). Kui ettevõtja tegevuse jätkumine on asjaolusid arvestades väga tõenäoline, tuleb võlgniku vara väärtuse hindamisel lähtuda sellest. Avalduse võib esitada ka võlgnik, kui teda ähvardab maksejõuetus (InsO § 18 lg 1). Võlgnikul on oht muutuda maksejõuetuks, kui ta ei ole tõenäoliselt võimeline täitma oma olemasolevaid maksekohustusi nende tähtpäeva saabumisel (InsO § 18 lg 2). Selleks et hinnata, kas võlgnikul on oht muutuda maksejõuetuks, võetakse üldjuhul aluseks 24-kuuline prognoosiperiood. Menetluse algatamine eeldab ka, et tagatud on pankrotimenetlusega seotud kulude katmine. Seega võidakse pankrotimenetluse algatamise avaldus jätta rahuldamata, kui võlgniku varast tõenäoliselt ei piisa menetluskulude katmiseks (InsO § 26 lg 1 esimene lause).

Kui tingimused on täidetud, teeb maksejõuetust menetlev kohus ehk pankrotikohus (*Insolvenzgericht*) menetluse algatamise otsuse, mis avaldatakse. Kohus avaldab otsuse internetis (<http://www.insolvenzbekanntmachungen.de/>). Menetluse algatamise otsuses kutsub kohus pankrotivõlausaldajaid üles esitama kindlaksmääratud tähtaja jooksul oma nõuded pankrotihaldurile. Ta määrab kuupäeva, millal toimub võlausaldajate üldkoosolek, kus otsustatakse pankrotihalduri aruandele tuginedes pankrotimenetluse edasine kulg, ning kuupäeva, mil toimub nõuete kaitsmise koosolek (InsO § 29 lg 1).

Nagu sissejuhatuses juba märgitud, ei ole pankrotiseaduses saneerimiseks ja likvideerimiseks eraldi menetlusi ette nähtud. Lisaks standardmenetlusele on seadusega ette nähtud võimalus koostada ettevõtte likvideerimiseks või saneerimiseks pankrotikava.

Kuna pankrotikohtul võib võtta aega, et kontrollida, kas menetluse algatamise tingimused on täidetud, võtab kohus esialgu kõik ajutised meetmed, mis tunduvad vajalikud võlausaldajate jaoks kahjuliku muutuse ärahoidmiseks võlgniku varalises olukorras enne avalduse suhtes otsuse tegemist (InsO § 21 lg 1 esimene lause). Kohus määrab ajutise pankrotihalduri (*vorläufiger Insolvenzverwalter*), kes võib olla „nõrk“ või „tugev“. Kui määratakse „nõrk“ ajutine pankrotihaldur, säilitab võlgnik oma vara käsutamise õiguse ning kohus määrab halduri kohustused, mis ei tohi siiski minna kaugemale „tugeva“ ajutise

pankrotihalduri kohustustest (InsO § 22 lg 2 teine lause). Kohus võib näiteks määrata, et võlgnik võib oma vara käsutada ainult halduri nõusolekul. Kui „tugeva“ ajutise pankrotihalduri määramisel pooleliolevad kohtuvaidlused peatatakse, siis „nõrga“ ajutise pankrotihalduri määramisel seda ei tehta (kõrgeima üldkohtu otsus, 21.6.1999, II ZR 70/98, punkt 4). Ajutine pankrotihaldur on „tugev“, kui kohus kehtestab võlgniku suhtes üldise käsutuskeelu, millega võlgniku vara valitsemise ja käsutamise õigus läheb üle haldurile (InsO § 22 lg 1 esimene lause).

3 Millist vara käsitatakse pankrotivarana? Kuidas koheldakse vara, mille võlgnik on omandanud või mis on talle üle antud pärast maksejõuetusmenetluse algatamist?

Pankrotivara (*Insolvenzmasse*) hõlmab võlgniku vara, mis kuulub talle menetluse algatamise kuupäeval või mille ta omandab alles menetluse ajal (st enne menetluse lõpetamist või raugemist). Pankrotivara hulka ei kuulu võlgniku puhtisiklikud õigused või esemed, millele ei saa sissenõuet pöörata, sest nende suhtes ei kohaldataks ka individuaalset täitemenetlust. Näiteks kuulub sissetulek pankrotivara hulka ainult võlgniku elatusmiinimumi ületavas osas. Pankrotihalduri poolt vabastatud vara kuulub samuti võlgniku vara hulka, millele ei saa sissenõuet pöörata.

Saksa õiguse kohaselt läheb pankrotivara hulka kuuluva vara valitsemise ja käsutamise õigus menetluse algatamisel põhimõtteliselt üle pankrotihaldurile (erandiks on omavalitsemine (*Eigenverwaltung*) (InsO § 270 jj); seega lasub tagatise andmise kohustus võlausaldajatele, kes annavad näiteks nn massikrediiti, pankrotihaldurile. Eriti oluliste õigustoimingute jaoks, nagu pankrotivara märkimisväärselt koormava laenulepingu sõlmimine, peab pankrotihaldurile olema võlausaldajate üldkoosoleku või määratud pankrotitoimkonna nõusolek (InsO § 160). Pankrotihalduri võetud laenukohustused ja muud kohustused on pankrotivara lasuvad kohustused, mis täidetakse pankrotivara arvelt eelisjärjekorras, st enne pankrotivõlausaldajate nõuete rahuldamist. Sellega tagatakse, et pärast pankrotimenetluse algatamist on lepinguosalisel valmis maksejõuetu võlgnikuga äri tegema.

4 Milline on võlgniku ja milline pankrotihalduri pädevus?

Kuna pankrotimenetluse algatamisel saab üldjuhul olulise rolli pankrotihaldur (erandiks on omavalitsemine), on pankrotikohtul menetluse selles etapis sisuliselt järelevalve ja juhtnõu andmise pädevus (vt InsO §-d 58 ja 76) (lisaks erivolitustele näiteks pankrotikaval põhinevas menetluses või omavalitsemise korral). Pärast pankrotimenetluse algatamist teevad põhiotsuseid (realiseerimine, likvideerimine, saneerimine ja pankrotikava) võlausaldajad. Menetluse algatamise etapis on kohtul siiski erioigused ja -kohustused. Kohus otsustab menetluse algatamise ja ajutiste kaitsemeetmete võtmise üle ning määrab pankrotihalduri. Kohtu ülesandeks on ka järelevalve pankrotihalduri tegevuse üle. Ta kontrollib ainult pankrotihalduri toimingute seaduslikkust, kuid mitte nende otstarbekust, ning ei saa anda juhtnõu. Pankrotimenetluse kiirendamiseks saab pankrotikohtu lahendi edasi kaevata ainult juhtudel, kui seaduse näeb ette kohese kaebuse (*sofortige Beschwerde*) esitamise (vt InsO § 6 lg 1). Kaebuse saab esitada pankrotikohtule endale või sellele piirkonna kohtule (*Landgericht*), kelle tööpiirkonda pankrotikohus kuulub, ning seda võib teha kirjalikult või suuliselt kohtu kantseleis (*Geschäftsstelle*). Otsuse kohene edasikaebamine menetlust ei peata. Kaebust menetlev kohus või pankrotikohus võib siiski anda korralduse täitmise ajutiselt peatada.

Tähtsaim isik pankrotimenetluses on pankrotihaldur. Pankrotihalduriks saab nimetada ainult füüsilisi, mitte juriidilisi isikuid (InsO § 56 lg 1 esimene lause). Pankrotihalduriks nimetatakse eelkõige jurist, raamatupidaja või maksunõustaja. Pankrotimenetluse algatamisega läheb pankrotihaldurile üle võlgniku õigus valitseda ja käsutada pankrotivarasse kuuluvat vara (InsO § 80 lg 1). Tema põhiülesanne on eraldada pankrotimenetluse algatamisel tema käsutusse antud vara hulgast vara, mis ei kuulu võlgnikule. Samuti peab ta arvama võlgniku vara hulka esemed, mis kuuluvad võlaõigusseaduse kohaselt võlgniku vara hulka, kuid ei olnud pankrotimenetluse algatamisel veel võlgniku vara hulka kantud. Sel viisil välja selgitatud võlgniku vara moodustab pankrotivara (*Insolvenzmasse*, InsO § 35), mille pankrotihaldur realiseerib ja mille arvel rahuldatakse võlausaldajate nõuded. Lisaks täidab pankrotihaldur järgmisi ülesandeid:

maksab maksejõuetu võlgniku töötajatele välja töötasu;

otsustab, kas jätkata pooleliolevaid kohtuvaidlusi või need lõpetada (InsO § 85 jj) ning mida teha täielikult täitmata lepingutega (InsO § 103 jj);

koostab varade ja kohustuste aruande (InsO § 153 lg 1 esimene lause);

vaidlustab enne pankrotimenetluse algatamist sõlmitud tehingud, mis võivad kahjustada pankrotivõlausaldajaid (InsO § 129 jj).

Pankrotihalduri tegevuse järele valvab pankrotikohus (InsO § 58 lg 1). Kui on moodustatud pankrotitoimkond, toetab ja kontrollib see pankrotihaldurit tema ametiülesannete täitmisel (InsO § 69 esimene lause).

Pärast pankrotimenetluse algatamist, kui käsutusõigus on üle antud pankrotihaldurile, võib pankrotihaldur põhimõtteliselt kogu pankrotivara vabalt käsutada. Eriti oluliste toimingute, näiteks äriühingu või kõikide aktsiate müügi suhtes kehtivad piirangud. Sellised eriti olulised toimingud eeldavad võlausaldajate üldkoosoleku või pankrotitoimkonna nõusolekut. Nõusoleku nõude rikkumine siiski kolmandaid isikuid ei mõjuta, vaid selle eest kannab vastutust pankrotihaldur. Pankrotihaldur peab täitma ka võlausaldajate üldkoosoleku otsust ettevõtja likvideerimise või äritegevuse jätkamise kohta (InsO §-d 157 ja 159).

Kui pankrotihaldur ei täida pankrotiseadusest tulenevaid kohustusi, vastutab ta kõikidele menetlusosalistele tekitatud kahju eest (InsO § 60 lg 1). Seaduse paragrahvi 60 lõikes 1 on sätestatud: „Pankrotihaldur on kohustatud hüvitama kõikidele menetlusosalistele kahju, kui ta rikub süüliselt talle käesoleva seadusega pandud kohustusi. Ta peab käituma korraliku ja kohusetruu pankrotihalduri hoolsusega.“

Pankrotihaldurile on õigus saada oma ülesannete täitmise eest tasu ja mõistlike kulutuste hüvitamist (InsO § 63 lg 1 esimene lause). Tasu maksmist reguleerib pankrotiseaduse kohase tasustamise määrus (*Insolvenzrechtsvergütungsverordnung*, InsVV) ning tasu suurus määratakse kindlaks vastavalt pankrotivara väärtusele pankrotimenetluse lõppemisel. Määruses on sätestatud astmelised standardmäärad, mida võib siiski vastavalt pankrotihalduri ülesannete ulatusele ja keerukusele suurendada.

Võlgnik, kelle vastu on esitanud nõude pankrotivõlausaldajad, säilitab realiseeritava vara omandiõiguse isegi pankrotimenetluse algatamisel (InsO §-d 38 ja 39). Põhimõtteliselt vastutab ta kogu oma varaga. Vara valitsemise ja käsutamise õigus on pankrotimenetluses siiski pankrotihaldurile. Võlgniku taotlusel võib kohus menetluse algatamise määruks määrata ka InsO § 270 jj alusel omavalitsemise. Võlgnik peab oma taotlusele lisama omavalitsemiskava, mille üksikasjad on sätestatud InsO §-s 270a. Taotlus rahuldatakse, kui omavalitsemiskava on ühtne ja vastab kõigile nõuetele ning teada ei ole asjaolusid, mis annaks alust arvata, et kava põhineb olulistel aspektidel valedele faktidel (InsO § 270b lg 1 ja § 270f lg 1). Peale selle ei tohi kehtida ükski paragrahvis 270e loetletud põhjus, mis nõuaks kõnealuse omavalitsemise lõpetamist (InsO § 270b lg 1). Põhimõtteliselt kohaldatakse ka sel juhul pankrotiõiguse üldnorme (InsO § 270 lg 1 teine lause). Omavalitsemise korral säilitab võlgnik õiguse valitseda ja käsutada oma vara kohtu määratud voliniku (*Sachverwalter*) järelevalve all (InsO § 270 lg 1 esimene lause). Omavalitsemise korral täidavad pankrotihalduri tavapäraseid kohustusi võlgnik ja volinik.

Pankrotimenetluse algatamine paneb võlgnikule mitmesugused teabe esitamise ja koostöökohustused. Samal ajal on võlgnikul siiski ka õigus menetluses osaleda.

5 Millistel tingimustel võib teha tasaarvestuse?

InsO § 94 jj käsitlevad küsimust, kas pankrotivõlausaldaja võib maksejõuetu võlgniku vastu esitatud nõude tasaarvestada. Seaduses tehakse põhimõtteliselt vahet, kas tasaarvestamise võimalus oli olemas juba pankrotimenetluse algatamise ajal või tekkis alles hiljem. Esimesel juhul on tasaarvestus põhimõtteliselt lubatud, mis tähendab, et pankrotivõlausaldaja ei pea nõuet tabelisse (*Tabelle*) kandmiseks registreerima, vaid võib nõude rahuldada, teatades tasaarvestusest pankrotihaldurile. Tasaarvestuse teade on siiski tühine, kui võlausaldaja sai nõude tasaarvestamise võimaluse vaidlustatava õigustoimingu kaudu (InsO § 96 lg 1 p 3).

Teisel juhul, kui tasaarvestuse võimalus tekkis hiljem, tuleb eristada järgmisi olukordi.

Kui tasaarvestatav nõue oli menetluse algatamise ajal juba olemas, kuid ei olnud veel muutunud sissenõutavaks, ei olnud suunatud samaliigiliste kohustuste täitmisele või oli veel tingimuslik, on tasaarvestus pärast menetluse algatamist lubatav niipea, kui tasaarvestuse takistus on ära langenud.

Kui nõue ei olnud menetluse algatamise ajal veel tõendatud või võlausaldaja nõue võlgniku vastu tekkis alles pärast menetluse algatamist, on tasaarvestus InsO § 96 lõike 1 punktidega 1 ja 2 keelatud ning võlgnik võib nõuda võlausaldajalt lepingu täitmist pankrotivara kasuks, kuid võlausaldaja võib oma nõude vaid tabelisse kandmiseks registreerida ja see rahuldatakse ainult jaotise ulatuses.

Kui aga võlausaldaja ei omandanud nõuet pärast pankrotimenetluse algatamist mitte teiselt võlausaldajalt, vaid iseenda nimel, näiteks sõlmides pankrotihalduriga lepingu, on tal massivõlausaldajana tasaarvestamise õigus.

6 Millist mõju avaldab maksejõuetusmenetlus võlgniku kehtivatele lepingutele?

Saksa õiguses reguleerivad pankrotimenetluse mõju kehtivatele lepingutele InsO § 103 jj. Põhimõtteliselt võivad pankrotimenetluse algatamisel olemasolevad lepingud lõppeda või jätkuda või on pankrotihalduril võimalus valida lepingu täitmise ja lõpetamise vahel.

Mõne tehingu puhul on pankrotimenetluse tagajärjed seaduses selgelt sätestatud (InsO §-d 103–118). Näiteks pankrotivara hulka kuuluva varaga seotud käsundid, töövõtulepingud või volitused muutuvad pankrotimenetluse algatamisel kehtetuks, samal ajal kui võlgnikuga sõlmitud vara liisimise ja töölepingud kehtivad edasi ja on pankrotivara suhtes siduvad.

Nende lepingute puhul, mida võlgnik ja teine lepingupool ei ole veel täitnud või täielikult täitnud, näeb InsO § 103 lg 1 ette, et pankrotihalduril on võimalus valida lepingu täitmise ja täitmata jätmise vahel. Kui pankrotihaldur otsustab lepingut täita pankrotivara arvel, tuleb võlausaldaja vastunõue rahuldada eelisjärjekorras, sest see on InsO § 55 lg 1 p 2 kohaselt massikohustus. Kui pankrotihaldur otsustab valida lepingu mittetäitmise, ei saa ta selle lepingu alusel enam midagi nõuda. Võlausaldajad saavad esitada kahju hüvitamise nõude lepingu täitmata jätmisele tuginedes ainult pankrotivõlausaldajana, registreerides oma nõude tabelisse kandmiseks (InsO §103 lg 2 esimene lause). Kui pankrotihaldur vaikut ei tee, võib lepingupool seda temalt nõuda. Sellisel juhul peab pankrotihaldur viivitamata teatama, kas ta kavatsseb nõuda lepingu täitmist või mitte. Kui ta seda ei tee, ei saa ta lepingu täitmist pärast enam nõuda.

Finantssoorituste ja kindlaksmääratud tähtajaga tehingute puhul välistab seadus pankrotihalduri valikuõiguse (InsO § 104).

Kui lepinguline suhe ei ole InsO §-des 103–118 sõnaselgelt reguleeritud, kehtib leping ka pärast pankrotimenetluse algatamist.

Lepingust taganemise klauslite lubatavus on vastuoluline. Lähtepunktiks on InsO § 119, milles on sätestatud, et kokkulepped, millega paragrahvi 103 jj kohaldamine on ette välistatud või piiratud, on kehtetud. Selle sätte kohaselt on lubatud maksejõuetusest sõltumatud lepingust taganemise klauslid, mis ei ole seotud pankrotimenetluse algatamisega või avalduse esitamisega, vaid näiteks võlgniku makseviivitusega. Ent maksejõuetusest sõltuvad lepingust taganemise klauslid on problemaatilised, eriti arvestades Saksamaa Liitvabariigi kõrgeima üldkohtu (*Bundesgerichtshof*) 15. novembri 2012. aasta otsust (IX ZR 169, 11, BGHZ 195, 348). Selles otsuses leidis kohus, et energiaravustulepingus sisalduv maksejõuetusest sõltuv lepingust taganemise klausel on kehtetu. Kohus sedastas siiski, et maksejõuetusest sõltuv lepingust taganemise klausel ei ole iseenesest kehtetu: lepingust taganemise klauslid, mis on kooskõlas seadusega ette nähtud lepingust taganemise võimalusega, on lubatud. Seega on maksejõuetusest sõltuvate lepingust taganemise klauslite hindamise küsimus lõplikult lahendamata. Finantssooritustega ja kindlaksmääratud tähtajaga tehingutega seotud lepingutest taganemise klauslite kohta on InsO § 104 lõigetes 3 ja 4 sätestatud erinormid.

Kui võlgnik ja võlausaldaja on üldnormide kohaselt loovutamiskeelus kehtivalt kokku leppinud, on see kokkulepe ka pankrotihaldurile siduv. Äritehingutes on selline loovutamiskeeld siiski sageli kehtetu, sest isegi lepingus kokku lepitud loovutamiskeelu puhul on rahalise nõude loovutamine sellegipoolest kehtiv, kui võlgnik ja võlausaldaja on kauplejad (äriõiguse seadustiku (*Handelsgesetzbuch*) § 354a lg 1).

7 Millist mõju avaldab maksejõuetusmenetlus üksikute võlausaldajate algatatud menetlustele (välja arvatud poolleilolevatele kohtuasjadele)?

Kuna pankrotimenetluse eesmärk on tagada kõikide võlausaldajate nõuete võrdne rahuldamine, on InsO §-s 87 selgelt sätestatud, et pankrotivõlausaldajad võivad oma nõuded sisse nõuda ainult pankrotimenetlust reguleerivate sätete kohaselt. Pankrotimenetluse algatamisega kaasneb seetõttu sundtäitmise keeld, mille kohaselt ei ole pankrotivõlausaldajatel lubatud pankrotimenetluse ajal pöörata sissenõuet pankrotivarale ega võlgniku muule varale (InsO § 89 lg 1). Sundtäitmiskeeldu tuleb järgida seadusest tulenevalt, seega peatatakse juba alanud täitemenetlus automaatselt, olenemata sellest, kas võlausaldaja oli menetluse algatamisest teadlik ning kas võlgnik on taotlenud täitemenetluse peatamist.

InsO §-s 88 on sätestatud, et menetluse algatamisel on eelneva sundtäitmise suhtes tagasiulatav mõju (*Rückschlagsperre*) ja täpsustatud, et pankrotimenetluse algatamise avalduse esitamisele eelnenud kuul või pärast seda sundtäitmise kaudu omandatud tagatised muutuvad pankrotimenetluse algatamisega kehtetuks. Selgi juhul ei ole oluline, kas võlausaldaja teadis pankrotimenetluse algatamise avalduse esitamise kavatsusest või mitte.

Kui tagatis saadi sundtäitmise kaudu mõnda aega enne pankrotimenetluse algatamise avalduse esitamist, ei ole tagatis InsO § 88 lg 1 kohaselt kehtetu, vaid selle saab teataval tingimustel vaidlustada (kõrgeima üldkohtu otsus, 22.1.2004, IX ZR 39/03).

Pankrotimenetluse algatamisega kaotab võlgnik pankrotivaraga seotud kohtumenetlustes osalemise õiguse. See õigus läheb üle pankrotihaldurile, kellel on voli osaleda kohtumenetlustes oma ametiülesannetest tulenevalt. Pankrotihaldur võib seega esitada pankrotivaraga seotud nõudeid enda nimel.

8 Millist mõju avaldab maksejõuetusmenetlus selliste kohtuasjade jätkamisele, mis on maksejõuetusmenetluse algatamise ajal pooleli?

Kuna maksejõuetu võlgnik kaotab pankrotimenetluse algatamisega kohtumenetluses osalemise õiguse, siis poolleilolev kohtuvaidlus, kui see puudutab pankrotivara – esialgu peatatakse (tsiviilkohtumenetluse seadustiku (*Zivilprozessordnung*, ZPO) § 240 esimene lause).

Kui võlgnik on kohtumenetluses hageja (näiteks kohtumenetluses, milles võlgnik on hageja või milles ta esitab vastuväiteid juba sissenõutavale nõudele), võib pankrotihaldur kas menetlusesse astuda või sellest keelduda (InsO § 85 lg 1 esimene lause). Kui pankrotihaldur on nõus, siis menetlust jätkatakse. Kui pankrotihaldur keeldub, eraldatakse asjaomane vara pankrotivara hulgast ning võlgnik või kostja võib menetluses osalemist jätkata (InsO § 85 lg 2).

Kui võlgnik on kohtumenetluses kostja, tuleb eristada järgmisi olukordi: kui pankrotimenetluse algatamise ajal on pooleli kohtuvaidlus, mis puudutab maksejõuetusega seotud nõuet, tuleb nõue registreerida tabelisse kandmiseks (vt InsO § 87). Kui pankrotihaldur või pankrotivõlausaldaja esitab vastuväite, tuleb nõue tuvastada peatatud kohtumenetluse jätkamise teel (InsO § 180 lg 2).

Seevastu kui nõue ei tulene maksejõuetusest, vaid on näiteks vara pankrotivaras välistamise nõue või puudutab massikohustusi, võib pankrotihaldur või vaidluse teine pool menetlust jätkata (InsO § 86).

9 Kuidas osalevad maksejõuetusmenetluses võlausaldajad?

Nagu sissejuhatuses juba selgitatud, annab pankrotiseadus võlausaldajatele pankrotimenetluse üle märkimisväärse mõjuvõimu. Võlausaldajad teostavad oma õigusi võlausaldajate üldkoosoleku (*Gläubigerversammlung*, InsO § 74 jj) või pankrotitoimkonna (*Gläubigerausschuss*) kaudu, mille võib vajaduse korral nimetada võlausaldajate üldkoosolek (InsO § 68 jj). Kui võlausaldajate üldkoosolek on võlausaldajate keskne otsustusorgan, siis pankrotitoimkond on nende järelevalveorgan. Võlausaldajate üldkoosoleku kutsub kokku pankrotikohus (InsO § 74 lg 1 esimene lause), kes koosolekut ka juhatab (InsO §76 lg 1).

Võlausaldajate üldkoosolekul võivad osaleda kõik eraldamisõigusega nõuetega võlausaldajad, pankrotivõlausaldajad, pankrotihaldur, pankrotitoimkonna liikmed ja võlgnik (InsO § 74 lg 1 teine lause). Võlausaldajate üldkoosoleku otsused võetakse alati vastu liithäälteenamusega, kusjuures häälteenamust ei määra mitte häälte arv, vaid hääletavate võlausaldajate nõuete summa (InsO § 76 lg 2). Alates äriühingu teatavast suurusest peab pankrotikohus määrama ajutise pankrotitoimkonna juba enne pankrotimenetluse algatamist (InsO § 22a). See toimkond osaleb pankrotihalduri määramisel ja omavalitsemise üle otsustamisel (InsO § 56a ja §270b lg 3).

Võlausaldajate üldkoosoleku tähtsus seisneb selles, et üldkoosolekul otsustatakse menetluse käik ja eelkõige võlgniku vara realiseerimise viis. Lisaks täidab võlausaldajate üldkoosolek järgmisi ülesandeid:

teise pankrotihalduri valimine (InsO § 57 esimene lause);

järelevalve pankrotihalduri tegevuse üle (InsO §-d 66 ja 79 ning § 197 lg 1 p 1);

ettevõtja tegevuse lõpetamise või jätkamise üle otsustamine (InsO §157);

pankrotihalduri sõlmitud teatavate eriti oluliste õigustoimingute heakskiitmine (InsO § 160 lg 1).

10 Kuidas võib pankrotihaldur kasutada või käsutada pankrotivara?

Pankrotihalduri volituste kohta seoses pankrotivaraga vt eespool vastus küsimusele „Milline on võlgniku ja milline pankrotihalduri pädevus?“.

11 Milliseid nõudeid esitatakse võlgniku pankrotivara suhtes ja kuidas käsitletakse nõudeid, mis tekivad pärast maksejõuetusmenetluse algatamist?

Väljastamisõigust omavad võlausaldajad

Väljastamisõigust omavad võlausaldajad (*aussonderungsberechtigte Gläubiger*, „võlausaldajad, kellel on õigus vara eraldamisele“) on võlausaldajad, kellel on õigus nõuda teatava vara väljastamist pankrotivarast asjaõiguse või isikliku õiguse alusel (InsO § 47 esimene lause). Väljastamisõigust omavad võlausaldajad ei ole pankrotivõlausaldajad ega pea seetõttu registreerima oma nõudeid tabelisse kandmiseks, vaid võivad need hagi esitades sisse nõuda kooskõlas üldnormidega (InsO § 47 teine lause). Nad ei esita sellist hagi siiski mitte võlgniku, vaid pankrotihalduri vastu, kes on menetlusosaline oma ametiülesannetest tulenevalt. Väljastamisõigus võib tuleneda vara omandiõigusest (kui see ei ole tagatisena üle antud omandiõigus, sest see teeb omanikust vaid eraldamisõigusega nõuetega võlausaldaja (InsO § 51 p 1)), omandireservatsioonist või ka võlaõiguslikust tagastamisnõudest (nt üürileandja nõue üürniku vastu).

Eraldamisõigusega nõuetega võlausaldajad

Eraldamisõigusega nõuetega võlausaldajad (*absonderungsberechtigte Gläubiger*, „võlausaldaja, kellel on õigus nõuete eraldi rahuldamisele“) on võlausaldajad, kellel on õigus nõuete eelisjärjekorras rahuldamisele pankrotivara hulka kuuluvate vara realiseerimise teel. Nad ei osale nõuete kontrollimise menetluses, vaid saavad eeliskohtlemise osaliseks, sest neil on õigus oma nõude rahuldamisele asjaomase vara realiseerimisest saadud tulust enne madalamal järjekohal asuva nõudega või tagamata nõudega pankrotivõlausaldajate nõuete rahuldamist. Kogu realiseerimisest saadud tulu ülejääk lisatakse pankrotivarale ning teiste võlausaldajate nõudeid on võimalik rahuldada ainult sellest. Selline tagatisõigus võib tuleneda muu hulgas kinnipidamisõigustest, vallaspantidest või tagatisomandist (InsO §-d 49, 50 ja 51).

Kui saadud tulust nõuete rahuldamiseks ei piisa ja eraldamisõigusega nõuetega võlausaldaja on esitanud võlgniku vastu lisaks asjaõiguslikule nõudele ka isikliku nõude, saab ta lisaks eraldamisõigusega nõudele nõuda selle isikliku nõude proportsionaalset rahuldamist pankrotivarast, registreerides oma isikliku õiguse rahuldamata osa tabelisse kandmiseks (InsO § 52 teine lause).

Massivõlausaldajad

Massivõlausaldajad (*Massegläubiger*) ei pea oma nõudeid registreerima, vaid need rahuldatakse kõige enne. InsO § 53 kohaselt hõlmavad massikohustused pankrotimenetluse kulused ja muud kohustused, mille pankrotihaldur on võtnud pärast menetluse algatamist seoses maksejõuetuse menetlemisega (nt ettevõtja allesjäänud töötajate töötasunõuded või pankrotihalduri poolt võlgniku vastu kohtusse esitatud nõuetega tegelema jäetud advokaadi tasunõuded). Need nõuded rahuldatakse eelisjärjekorras, sest pankrotihaldur saab menetlust nõuetekohaselt toimetada ainult juhul, kui ta saab võtta uusi kohustusi, mille täielik täitmine on tagatud. Peale selle kuuluvad massikohustuste hulka pankrotivaraga seotud alusetust rikastumisest tulenevad kohustused, samuti esmasest pankrotimenetlusest tulenevad kohustused.

Pankrotivõlausaldajad

Nõuete kontrollimise menetluses osalevad ainult pankrotivõlausaldajad (*Insolvenzgläubiger*) (InsO § 174 lg 1 esimene lause). InsO § 38 kohaselt on pankrotivõlausaldajad kõik isikliku nõudega võlausaldajad, kellel on pankrotimenetluse algatamise kuupäeva seisuga võlgniku vastu põhjendatud nõue. Madalamal järjekohal asuvate nõuetega pankrotivõlausaldajad (*nachrangige Insolvenzgläubiger*), kes on loetletud InsO § 39 lõikes 1, esitavad oma nõuded ainult juhul, kui pankrotikohus kutsub eraldi üles selliseid nõudeid esitama (InsO § 174 lg 3 esimene lause). Madalamal järjekohal asuvad nõuded rahuldatakse pärast pankrotivõlausaldajate teiste nõuete rahuldamist. Nende hulka kuuluvad näiteks trahvid ning pankrotivõlausaldajate nõuetelt pärast pankrotimenetluse algatamist kogunenud viivised ja leppetrahvid.

12 Milline on nõuete esitamise, kontrollimise ja tunnustamise kord?

Nõuded tuleb esitada pankrotihaldurile kirjalikult pankrotikohtu poolt menetluse algatamise otsuses määratud tähtaja jooksul, märkides ära nõude aluse ja suuruse ning lisades nõuet tõendavate dokumentide koopiad (InsO § 174 lg 1 esimene ja teine lause ning lg 2). Arvesse võetakse siiski ka hilinemisega esitatud nõudeid (InsO § 177). Esitada tuleb kõik pankrotinõuded olenemata sellest, kas nõude aluseks olev õigussuhe on tsiviilõiguslik või avalik-õiguslik (nt maksukohustused).

Teistes liikmesriikides asuvate võlausaldajate suhtes kohaldatakse järgmisi tingimusi: ELi maksejõuetusmääruse artikli 55 kohaselt on teistes liikmesriikides asuvatel võlausaldajatel võimalik esitada oma nõue standardvormil. Nõude võib esitada ükskõik millises ELi institutsioonide ametlikus keeles.

Võlausaldajatelt võidakse siiski nõuda tõlget menetluse algatamise liikmesriigi ametlikku keelde või mõnda muusse keelde, mille aktsepteerimisest on see riik teatanud. Nõue tuleb põhimõtteliselt esitada menetluse algatamise riigi õiguses sätestatud tähtaja jooksul. Teistes liikmesriikides asuvate võlausaldajate puhul on see tähtaeg vähemalt 30 päeva pärast pankrotimenetluse algatamise teate avaldamist selle algatamise riigi maksejõuetusregistris.

Pankrotihaldur peab kandma kõik nõuetekohaselt esitatud nõuded tabelisse (*Tabelle*). Nõude sisu sel hetkel ei kontrollita. Nõudeid kontrollitakse ning nende suurus ja rahuldamisjärk määratakse kindlaks alles pankrotikohtu nõuete kaitsmise koosolekul (InsO § 176 esimene lause). Kui pankrotihaldur ega pankrotivõlausaldaja ei esita nõuete kontrollimise koosolekul nõudele vastuväiteid või kõik esitatud vastuväited lükatakse ümber, arvatakse nõue tunnustatuks ja võlausaldaja saab pankrotivara realiseerimisest saadavast tulust oma jaotisele vastava osa. Võlgniku vastuväide ei takista nõude tunnustamist (InsO § 178 lg 1 teine lause), kuid pärast pankrotimenetluse lõppemist ei saa pankrotivõlausaldaja oma võlanõude ülejäänud osa tabelisse tehtud sissekande alusel sundtäita ning peab esitama võlgniku vastu eraldi hagi (InsO § 201 lg 2 esimene lause).

Kui nõuete kaitsmise koosolekul esitab vastuväite pankrotihaldur või keegi pankrotivõlausaldajatest, võib võlausaldaja taotleda nõude tunnustamist (InsO § 179 lg 1). Võlausaldaja võib saada tulust osa siiski ainult juhul, kui tunnustamismenetluses tehakse kindlaks, et nõue on tõepoolest põhjendatud (InsO § 180 jj). Enne tulu jaotamist ükskõik mis viisil peab pankrotihaldur koostama jaotusnimekirja (*Verteilungsverzeichnis*) (InsO § 188). Ta peab kahe nädala jooksul jaotusnimekirja avaldamisest tõendama, et ta on esitanud nõude tunnustamise hagi (InsO § 189 lg 1). Kui ta seda ei tee, ei arvestata jagamisel selle nõudega, isegi kui seda on vahepeal lõplikult tunnustatud (InsO § 189 lg 3). Kui ta aga tõendab hagi esitamist õigel ajal, hoitakse kohtuvaidluse ajaks nõude jaoks jagamiseks määratud osa alles (InsO § 189 lg 2). Kui nõude tunnustamise hagi jäetakse lõplikult rahuldamata, jaotatakse allesjääetud osa teiste pankrotivõlausaldajate vahel. Kui vaidlustatud nõude kohta on juba olemas täitedokument, siis peab nõude vaidlustanud isik oma vastuväidet põhjendama (InsO § 179 lg 2). Kohtuotsus, millega nõue tuvastatakse või vastuväide loetakse põhjendatuks, ei kehti mitte üksnes asjaomaste poolte vahel, vaid ka pankrotihalduri ja kõigi pankrotivõlausaldajate suhtes (InsO § 183 lg 1).

Pankrotivõlausaldajatel, kes ei ole registreerinud oma nõuet tabelisse kandmiseks, ei ole õigust saada osa vara realiseerimisest saadud tulust ega oma nõuet ka muul viisil sisse nõuda (InsO § 87). Pankrotihalduri vastu esitatud maksenõuded tuleb jätta vastuvõetamatuse tõttu läbi vaatamata.

13 Milline on pankrotivara müügist läekunud tulu jaotamise kord? Millised on nõuete rahuldamisjärgud?

Kui pankrotikavas ei ole ette nähtud teisiti, realiseerib pankrotihaldur pankrotivara, et see rahaks teha ja saadud raha võlausaldajatele jaotada.

Pankrotihaldur otsustab vara realiseerimise viisi oma äranägemise järgi, seades eesmärgiks saada võimalikult suurt tulu. Võimalik on võlgniku ettevõtte või mõne käitise müümine tervikuna või ettevõtte osadeks jagamine ja üksikute võlgniku vara hulka kuuluvate esemete ükshaaval müümine.

Enne pankrotivara realiseerimisest saadud tulu jagamist pankrotivõlausaldajate vahel tuleb rahuldada eraldamisõigusega nõuete võlausaldajate ja massivõlausaldajate nõuded. Tulu jaotatakse jaotusnimekirja (InsO § 188) alusel, mille pankrotihaldur koostab tabeli põhjal (InsO § 175). See kava peab sisaldama kõiki pankrotivara suhtes esitatud nõudeid, mida tuleb tulu jagamisel arvesse võtta. Tulu jaotatakse seejärel võlausaldajate vahel proportsionaalselt vastavalt nende nõuete suurusele. Madalamal järjekohal asuvate nõuetega pankrotivõlausaldajad on tulu jaotamisel teistest pankrotivõlausaldajatest tagapool. Nende nõuded rahuldatakse ainult juhul, kui kõigi teiste pankrotivõlausaldajate nõuded on täielikult rahuldatud. Kuna nende nõuete rahuldamise tõenäosus on väike, peavad nad nõude esitama üksnes juhul, kui pankrotikohus seda palub (InsO § 174 lõige 3).

Üldjuhul ei oodata tulu jagamisega kuni kogu pankrotivara on realiseeritud. Pigem hakatakse väljamakseid tegema niipea, kui pankrotivaras on piisavalt raha (InsO § 187 lg 2 esimene lause). Kui pankrotivara realiseerimine on lõppenud, toimub lõplik jagamine (InsO § 196 lg 1). Selleks peab olema pankrotikohtu nõusolek (InsO § 196 lg 2). Kui kõikide pankrotivõlausaldajate (sh madalamal järjekohal asuvate nõuetega pankrotivõlausaldajate) nõuded on võimalik täielikult rahuldada (mida juhtub tegelikult harva), annab pankrotihaldur ülejäänud osa võlgnikule välja (InsO § 199 esimene lause).

Kui võlausaldajal on pankrotivara hulka kuuluvate esemete suhtes nõude eraldi rahuldamise õigus ning saadud tulust ei piisa tema nõude täielikuks rahuldamiseks, võib võlausaldaja registreerida täiendava isikliku nõude tabelisse kandmiseks, kuid ainult selles ulatuses, milles tema eraldamisõigusega nõuet ei õnnestunud rahuldada. (Teise võimalusena võib ta oma sellisest nõudest loobuda ja registreerida selle asemel täissummas isikliku nõude võlgniku vastu tabelisse kandmiseks (InsO § 52 teine lause).)

Kui kolmas isik rahuldab võlgniku vastu asjaõiguslikult tagatud võlausaldaja nõude, ei saa see kolmas isik automaatselt asuda eraldamisõigusega nõuete võlausaldaja asemele. Teatud juhtudel aga on nõudeõiguse üleminek siiski seadusega ette nähtud ning selles võib kokku leppida ka lepinguga. See ei ole pankrotimenetluse eripära, vaid tuleneb üldnormidest. Kui võlausaldajal on näiteks asjaõiguslik tagatis ja tema nõuet ei rahulda võlgnik, vaid kolmas isik, kes on maksejõuetu võlgniku vastu esitatud nõude tagatise andja, läheb võlausaldaja nõue võlgniku vastu seaduse alusel üle tagatise andjale (tsiviilseadustiku (*Bürgerliches Gesetzbuch*, BGB) § 774 lg 1 esimene lause). Tagatisega seotud kõrvalõiguste, nagu hüpoteegi või pandi kohta on tsiviilseadustikus sõnaselgelt sätestatud, et need lähevad üle tagatise andjale (tsiviilseadustiku §-d 412 ja 401). Muud tagatisõigused, nagu nõude tagamiseks loodud kinnisvõlg, ei lähe seaduse alusel tagatise andjale üle. Sellest hoolimata peab lepingulise nõudega võlausaldaja analoogia alusel tsiviilseadustiku §-de 412 ja 401 kohaselt muud kui kõrvaltagatised tagatise andjale üle andma, kui pooled ei ole kokku leppinud teisiti. Tagatise andja asub sel juhul asjaõigusliku tagatisega võlausaldaja asemele.

14 Millistel tingimustel maksejõuetusmenetlus lõpetatakse ja millised on lõpetamise tagajärjed (eelkõige juhul, kui menetlus lõpetatakse kompromissiga)?

Standardmenetlus

Pärast lõplikku jagamist tuleb pankrotimenetlus lõpetada (InsO § 200 lg 1). Menetluse lõpetamise otsus tehakse avalikult teatavaks. Pankrotimenetluse lõpetamisega läheb maksejõuetusest mõjutatud vara valitsemise ja käsutamise õigus võlgnikule tagasi.

Pärast pankrotimenetluse lõpetamist võivad pankrotivõlausaldajad põhimõtteliselt oma rahuldamata jäänud nõuded võlgniku vastu piiramatult sundtäita, kuna nõuded on rahuldatud ainult jaotise alusel makstud osa ulatuses. Nõude rahuldamata osa sundtäitmise kohta on InsO § 201 lõikes 2 sätestatud, et pankrotivõlausaldajad võivad kohaldada võlgniku vastu sundtäitmist nii tabelisse tehtud sissekande kui ka täitmisele pööratava kohtuotsuse alusel, kui nõuded on tunnustatud ja võlgnik ei ole neid nõuete kaitsmise koosolekul vaidlustanud. InsO § 201 lõikest 2 saab ka järeldada, et muudel juhtudel peab võlausaldaja võlgniku vastu oleva nõude sissenõudmiseks hagi esitama.

Füüsiliste isikute suhtes kehtib erand. Nad võivad taotleda täitmata jäänud kohustustest vabastamist (*Restschuldbefreiung*, InsO § 201 lg 3, § 286 jj). Võlgnik võidakse täitmata jäänud kohustustest vabastada üldjuhul pärast kolme aasta pikkust õiguspärast käitumist, mille jooksul peab võlgnik edastama kogu oma sissetuleku, millele saab pöörata sissenõude, usaldusisikule (*Treuhänder*). Täitmata jäänud kohustustest vabastamisel on mõju kõikidele pankrotivõlausaldajatele, sealhulgas neile, kes oma nõudeid ei esitanud (InsO § 301 lg 1). See tähendab, et pankrotivõlausaldajad ei saa oma nõudeid võlgniku vastu lõplikult maksma panna (erandiks on InsO §-s 302 osutatud nõuded, mida täitmata kohustustest vabastamine ei hõlma).

Juriidiline isik, kelle suhtes on algatatud pankrotimenetlus ja kellel ei ole enam vara, kustutatakse automaatselt äriregistrist ning ta lakkab olemast.

Pankrotikaval põhinev menetlus

Pankrotikaval põhinev menetlus võimaldab eraldamisõigusega nõuete võlausaldajatel ja pankrotivõlausaldajatel ise otsustada pankrotivara realiseerimise, tulu võlausaldajate vahel jagamise, menetluse korraldamise ja võlgniku vastutuse üle pärast pankrotimenetluse lõpetamist. Nad teevad seda pankrotikava abil erandina pankrotiseaduses sätestatud (InsO § 217 lg 1 esimene lause). Saneerimine ei ole sama mis pankrotikava. Pankrotikaval on oluline osa ettevõtte saneerimisel, kuid see võib olla aluseks ka ettevõtte likvideerimisele ning selles võib näiteks olla ette nähtud pankrotivara realiseerimine ja osapooletele jagamine erandina pankrotiseaduses sätestatud.

Lisaks täitmata jäänud kohustustest vabastamise võimalusele on pankrotikava võlgniku jaoks tähtis vahend menetlust takistavate võlausaldajatega toimetulekuks. InsO §-s 245 on sätestatud, et teatavatel juhtudel võib hääletusgrupi nõusoleku arvata antuks ka siis, kui nõutavat hääleteenamust ei ole saavutatud.

Pankrotikava võib esitada kas pankrotihaldur või võlgnik (InsO § 218 lg 1 esimene lause). Pankrotikava koosneb kirjeldavast osast (*darstellender Teil*) ja kujundavast osast (*gestaltender Teil*) (InsO § 219 esimene lause). Kirjeldavas osas kirjeldatakse, millised abinõud on tarvitusele võetud ja milliseid veel võetakse pärast pankrotimenetluse algatamist, et luua alused menetlusosaliste õiguste kavandatud kujundamisele (InsO § 220 lg 1). Kujundavas osas määratakse kindlaks, kuidas kava muudab menetlusosaliste õiguslikku seisundit (InsO § 221 esimene lause). InsO § 217 teises lauses on sätestatud, et kui võlgnik ei ole füüsiline isik, on pankrotikavasse võimalik kaasata ka võlgnikus osalevate isikute osalus- ja liikmesõigused. InsO § 225a lg 2 järgi võib võlausaldajate nõudeid ümber kujundada võlgniku osalus- ja liikmesõigusteks. Eriti oluline on InsO §-s 243 jj ette nähtud hääletusmehhanism.

Pankrotikava kujunduslikus osas määratakse kindlaks hääletamine gruppides. Pankrotikava võetakse vastu üksnes juhul, kui igas grupis annab sellele oma nõusoleku hääletavate võlausaldajate enamus (võlausaldajate enamus) ning selle poolt hääletanud võlausaldajate nõuete summa moodustab üle poole kõikide hääleõiguslike võlausaldajate kogunõuete (kogunõuete enamus). Teatavatel tingimustel arvatakse hääletusgrupp seaduse kohaselt nõusoleku andnuks ka siis, kui vajalikku hääleteenamust ei ole saavutatud (InsO § 245). Selle nn takistamiskeelu (*Obstruktionsverbot*) eesmärk on vältida kava läbikukutamist mõne võlausaldaja või aktsionäri poolt. InsO § 247 kohaselt peab kavaga nõustuma ka võlgnik. Kuid tema vastuväide kavale jäetakse tähelepanuta, kui kavaga ei seataks teda ebasoodsamasse olukorda kui ilma kavata, ja kui ükski võlausaldaja ei saa majanduslikku väärtust, mis ületaks tema nõude täissummat.

Pärast seda, kui asjaosalised on pankrotikava vastu võtnud ja võlgnik on andnud sellele oma nõusoleku, peab pankrotikava kinnitama pankrotikohus. Kohus kinnitab pankrotikava, kui kõik peamised menetlusnõuded on täidetud ja ükski võlausaldaja ega aktsionär ei ole teatanud, et tema olukord muutub kava tõttu eeldatavalt halvemaks kui ilma kavata (InsO § 251). Selleks et vältida kava läbikukkumist sellise vastuseisu tõttu, võib kava kujundavas osas ette näha rahaliste vahendite eraldamise juhul, kui menetlusosaline tõendab enda halvemas olukorda sattumist (InsO § 251 lg 3).

Kava kinnitamise otsuse saab vaidlustada ainult piiratud ulatuses (InsO § 253).

Kui pankrotikava kinnitamine on jõustunud ning pankrotikava ei näe ette teisiti, teeb pankrotikohus otsuse pankrotimenetluse lõpetamiseks (InsO § 258 lg 1). Völgniku vara käsutamise õigus läheb tagasi völgnikule. Kava kujundavas osas ettenähtud tagajärjed muutuvad kõigi osapoolte suhtes siduvaks olenemata sellest, kas nad teatasid oma nõuetest või esitasid huvitatud isikutena pankrotikava suhtes vastuväiteid või mitte (InsO § 254b). See tähendab, et pankrotikavaga ette nähtud kustutamine, peatamine vms jõustub seadusest tulenevalt, ilma et oleks vaja esitada eraldi tahteavaldust (InsO § 254a lg 1). Pankrotikava ei mõjuta põhimõtteliselt pankrotivölausaldajate õigusi kolmandate isikute suhtes. Kui see on kavaga ette nähtud, kohaldatakse erandit kolmanda isiku antud kontsernisese tagatise (*gruppeninterne Drittsicherheiten*) suhtes, mille on völausaldajale andnud völgnikuga seotud ettevõtja aktsiaseltside seaduse (*Aktiengesetz*, AktG) § 15 tähenduses (nt tütaretevõtja) (InsO § 217 lg 2 ja § 223a). Tagamaks, et völgnik täidab talle pankrotikavaga pandud kohustusi, võib kavas ette näha, et völgniku tegevuse järele valvab pankrotihaldur. Järelevalve ajal peab pankrotihaldur andma igal aastal aru pankrotikava täitmise hetkeseisu ja tulevikuväljavaadete kohta pankrotitoimkonnale, kui see on moodustatud, ning kohtule (InsO § 261 lg 2 esimene lause).

Olenemata sellise järelevalve ettenägemisest on InsO §-s 255 sätestatud nn taasjõustamise klausli (*Wiederauflebensklausel*) eesmärk tagada kava völgnikupoolne järgimine. Kui pankrotikava kujundava osa alusel on pankrotivölausaldaja nõuded ajatatud või osaliselt kustutatud, siis ei ole ajatamine või kustutamine selle sätte kohaselt enam siduv völausaldaja jaoks, kelle suhtes völgnik jääb kava täitmisel olulisel määral viivitusse (InsO § 255 lg 1). Sama kehtib kõikide pankrotivölausaldajate suhtes, kui kava rakendamise etapis algatatakse völgniku varade suhtes uus pankrotimenetlus (InsO § 255 lg 2). Pankrotivölausaldajad, kelle nõuded on tunnustatud ja mida völgnik ei ole nõuete kaitsmise koossekul vaidlustanud, võivad teostada völgniku vastu sundtäitmist jõustunult kinnitatud pankrotikava alusel koos sissekande tegemisega tabelisse nagu täitmisele pööratava kohtuotsuse alusel (InsO § 257 lg 1 esimene lause).

Kui ettevõtte saneerimise aluseks on pankrotikava, on tegevuseks sageli vaja võtta laenu. Laenuandjate kaitseks võib pankrotikava kujundavas osas ette näha maksimaalse laenusumma (InsO § 264). Kui uue laenuandja nõue jääb sellest summast allapoole, on tagajärjeks see, et mis tahes uues pankrotimenetluses rahuldatakse pankrotivölausaldajate nõuded pärast uue laenuandja nõudeid.

Pankrotikaval põhinev menetlus võimaldab völgnikul vabaneda täitmata jäänud kohustustest olenemata eespool kirjeldatud täitmata jäänud kohustustest vabastamise menetlusest. Seaduses on sätestatud, et kui pankrotikavas ei ole ette nähtud teisiti, vabastatakse völgnik ülejäänud kohustustest völausaldajate ees, kui ta rahuldab völausaldajate nõuded pankrotikavas ette nähtud viisil (InsO § 227 lg 1).

15 Missugused õigused on völausaldajatel pärast maksejõuetusmenetluse lõpetamist?

Völausaldajate õiguste kohta pärast pankrotimenetluse lõpetamist vt täpsemalt vastusest küsimusele „Millistel tingimustel pankrotimenetlus lõpetatakse ja millised on lõpetamise tagajärjed (eelkõige juhul, kui menetlus lõpetatakse kompromissiga)?“.

16 Kes kannab maksejõuetusmenetluse kulud?

Saksa õiguse kohaselt tasutakse pankrotimenetluse kulud ette pankrotivarast ja need on nn massikohustused, mis on pankrotivölausaldajate nõuetega võrreldes rahuldamisel eelisjärjekorras (InsO § 53). InsO § 54 kohaselt hõlmavad pankrotimenetluse kulud pankrotimenetlusega seotud kohtukulud ning ajutise pankrotihalduri, pankrotihalduri ja pankrotitoimkonna liikmete tasu ja kuluhüvitiisi.

17 Millised on völausaldajaid tervikuna kahjustavate õigustoimingute tühisust, tühistamist või kehtetust käsitlevad normid?

Völausaldajatele kahjulike õigustoimingute vältimiseks on igasugune pankrotivara hulka kuuluva vara omandamine pärast pankrotimenetluse algatamist põhimõtteliselt kehtetu, kuid enne pankrotimenetluse algatamist selliste varade omandamine, mis oleksid pärast menetluse algatamist kuulunud pankrotivara hulka, on põhimõtteliselt kehtiv, kuid selle võib teatud asjaoludel vaidlustada.

Kuna pankrotimenetluse algatamisega läheb völgniku õigus oma vara käsutada üle pankrotihaldurile, on pankrotivara hulka kuuluva eseme suhtes völgniku poolt pärast pankrotimenetluse algatamist tehtud käsutus põhimõtteliselt kehtetu (peamiseks erandiks on maa heauskne omandamine, kuigi selle võib vaidlustada) (InsO § 81 lg 1 esimene lause). Samuti ei ole põhimõtteliselt võimalik kehtivalt omandada õigusi pankrotivara hulka kuuluvatele esemetele, kui völgnik on pankrotivara hulka kuulunud vara käsutanud enne pankrotimenetluse algatamist, kuid selle tulemus ilmneb alles pärast menetluse algatamist (InsO § 91 lg 1) (peamiseks erandiks on maa omandamine; InsO § 91 lg 2). Tagatisõigused, mis omandati sundtäitmise kaudu pankrotimenetluse algatamise avalduse esitamisele eelnenud kuul või pärast avalduse esitamist, muutuvad samuti pärast pankrotimenetluse algatamist õiguslikult kehtetuks (InsO § 88 lg 1).

InsO § 129 jj kohaselt on pankrotivara hulka kuuluva vara omandamine enne menetluse algatamist erinevalt menetluse algatamise järgsest omandamisest põhimõtteliselt kehtiv, kuid selle võib teatud tingimustel vaidlustada. See maksejõuetu völgniku tehingute vaidlustamise õigus on maksejõuetusõiguse toimimise seisukohast määrava tähtsusega, sest annab pankrotihaldurile juurdepääsu enne pankrotimenetluse algatamist toimunud völgniku vara väljavoolule. See võib aidata pankrotivara oluliselt suurendada ja seega kindlustada, et pankrotiõigus tagab tõepoolest völausaldajate nõuete võrdse rahuldamise nõuetekohasel viisil ja väldib üksikute völausaldajate eeliskohtlemist. Kui pankrotihaldurit saadab vaidlustamisel edu, peab vaidlustatud tehingust kasu saanud menetlusosaline tagastama kõik maksejõuetu völgniku varast tehinguga saadu. Kui seda ei ole võimalik teha loonusena, peab haldur maksma hüvitist. Pankrotihaldur võib esitada tagastusnõude täitmiseks hagi ja tugineda tagastamisõigusele völausaldaja esitatud vastunõuete puhul. Kui vaidlustatava õigustoimingu alusel sooritus saaja annab saadu tagasi, tekib tema nõue uuesti (InsO § 144).

Et seda saaks vaidlustada, peab enne pankrotimenetluse algatamist tehtud õigustoiming kahjustama pankrotivölausaldajate huve (InsO § 129) ja täidetud peab olema üks InsO §-des 130–136 sätestatud tingimustest. Vaidlustada saab kõiki õigustoiminguid, st kõiki tegevusi (sh tegevusetust, InsO § 129 lg 2), millel on õiguspõhine (kõrgeima üldkohtu otsus, 12.2.2004, IX ZR 98/03, punkt 12). Kui seaduses ei ole sätestatud teisiti, ei ole oluline, kas õigustoimingu on teinud völgnik või keegi teine. Peale selle ei ole määrav, kas tegemist on lepingulise või õigusliku mõjuga (kõrgeima üldkohtu otsus, 7.5.2013, IX ZR 191/12, punkt 6).

Õigustoimingu vaidlustamise aluseks on eelkõige:

völgniku tasuta sooritus, välja arvatud juhul, kui see on tehtud varem kui neli aastat enne pankrotimenetluse algatamise avalduse esitamist (InsO § 134);

völgniku õigustoiming, mis on tehtud viimase kümne aasta jooksul enne pankrotimenetluse algatamise avalduse esitamist tahtega kahjustada oma völausaldajaid, kui teine pool oli toimingu tegemise ajal teadlik völgniku tahtest (InsO § 133). See ajavahemik on ainult neli aastat, kui toiming on andnud või võimaldanud teisele poolele tema nõude tagamise või rahuldamise;

völgniku õigustoiming, mis on tehtud viimase kolme kuu jooksul enne pankrotimenetluse algatamise avalduse esitamist ja mis otseselt kahjustab völausaldajaid, kui völgnik oli toimingu tegemise ajal juba maksejõuetu ja kui teine pool oli sellest teadlik (InsO § 132 lg 1 p 1);

õigustoiming, mis annab või võimaldab ühele pankrotivölausaldajale tema sellise nõude tagamise või rahuldamise, millele tal ei ole õigust, kui toiming tehti viimasel kuul enne pankrotimenetluse algatamise avalduse esitamist (InsO § 131 lg 1 p 1).

õigustoiming, mis annab või võimaldab ühele pankrotivölausaldajale tema sellise nõude tagamise või rahuldamise, millele tal ei ole õigust, kui toiming tehti viimase kolme kuu jooksul enne pankrotimenetluse algatamise avalduse esitamist ning völgnik oli toimingu tegemise ajal maksejõuetu ja teine pool oli sellest teadlik (InsO § 130 lg 1 p 1).

Kõikidel neil juhtudel võidakse nii völgnik kui ka kasu saanud völausaldaja võtta ka kriminaalvastutusele (kriminaalseadustiku §-d 283–283d).

Tarbija pankrotimenetlus

Tarbija pankrotimenetlust (*Verbraucherinsolvenzverfahren*) kohaldatakse füüsiliste isikute suhtes, kes ei tegele iseseisva majandustegevusega ega ole sellega tegelenud, ning nende füüsiliste isikute suhtes, kes on tegelenud iseseisva majandustegevusega, kuid kelle varasuhted on selged ja kelle vastu ei ole töösuhetest tulenevaid nõudeid (InsO § 304 lõike 1 esimene lause). Vastupidi standardsele pankrotimenetlusele ei keskenduta siinjuures vara realiseerimisele, vaid füüsilise isiku võlgadest vabastamisele.

Menetlus erineb standardmenetlusest peamiselt juhul, kui avalduse esitab võlgnik üksi või koos teistega. Sellisel juhul eelneb pankrotimenetluse algatamise otsusele kohtuväline etapp, mille eesmärk on jõuda võlausaldajatega kokkuleppele võlgade tasumises kava alusel (InsO § 305 lg 1 pg 1). Kui kohtuvälisele kokkuleppele ei jõuta, võib võlgnik esitada pankrotimenetluse algatamise avalduse.

Järgneb etapp, kus algatamismenetlus peatatakse ja pankrotikohus annab võlausaldajatele võimaluse leppida võlgnikuga kokku võlgade tasumise kavas (*Schuldenbereinigungsplan*). Kui võlgade tasumise kava teostub, reguleerib võlausaldajate nõudeid ainult võlgade tasumise kava, mis on samal viisil täitmisele pööratav nagu kohtumenetluses tehtud lahend (*Prozessvergleich*) (InsO § 308 lg 1 teine lause). Pankrotimenetluse algatamise avaldus ja täitmata jäänud kohustustest vabastamise avaldus arvatakse tagasivõetuks (InsO § 308 lg 2). Kui võlgade tasumise kavas ei jõuta kokkuleppele, algatamismenetlust uuendatakse.

Viimati uuendatud: 08/09/2023

Käesoleva veebilehe omakeelset versiooni haldab Euroopa õigusosalase koostöö võrgustiku vastav riiklik kontaktpunkt. Tõlked on teostanud Euroopa Komisjoni teenistused. Originaali tehtavad võimalikud muudatused asjaomase riikliku ametiasutuse poolt ei pruugi kajastuda tõlkeversioonides. Komisjon ja Euroopa õigusosalase koostöö võrgustik ei võta mingit vastutust ega kohustusi seoses käesolevas dokumendis esitatud või viidatud teabe ega andmetega. Palun lugege õiguslikku teadaannet lehekülje eest vastutava liikmesriigi autoriõiguste kohta.